

УДК 378:005.62:37.012(4)

А. С. Улановська

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

МОДЕРНІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТІЙНОГО АПАРАТУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті проаналізовано різні підходи до визначення поняття модернізація вищої освіти, окреслено ключові характеристики та складові досліджуваного явища, з'ясовано основні чинники, що зумовлюють розвиток модернізаційного процесу в галузі вищої освіти, розглянуто головні стратегії модернізаційних змін у європейській вищій освіті, а також встановлено суб'єкти даного процесу. Особливу увагу приділено дослідженню відмінностей між такими основоположними поняттями, як модернізація, трансформація, інновація, нововведення та реформування в галузі вищої освіти з метою уникнення некоректного використання основних термінів у подальшій науковій роботі.

Ключові слова: теорія модернізації, модернізація вищої освіти, Болонський процес, Лісабонська стратегія, трансформація, реформування освіти, інновація, демократизація, суб'єкти модернізації вищої освіти.

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю продовження активних змін у вітчизняній системі вищої освіти в умовах євроінтеграційного курсу розвитку України. Орієнтація на визначені загальноєвропейські освітні стандарти та принципи в контексті сучасних вимог суспільства та економіки знань, а також створення Європейського простору вищої освіти в контексті Болонського процесу зумовлюють широкомасштабну модернізацію національних систем вищої освіти країн Європи. Проте реалізацію болонських перетворень ускладнює той факт, що *поняття модернізація вищої освіти*, на нашу думку, не отримало достатнього теоретичного обґрунтування, оскільки ні у правових документах, ні у власне наукових джерелах не окреслено чіткі ознаки та критерії даного феномену, що визначають його зміст. Відтак, детального аналізу потребують різні підходи до інтерпретації терміну «модернізація», його основні характеристики, а також діяльність головних суб'єктів модернізаційних перетворень у вищій освіті.

Аналіз актуальних досліджень. Актуальні проблеми модернізаційних зрушень у системі вищої освіти висвітлено в наукових дослідженнях В. Андрущенко, М. Ануфрієва, В. Байденка, І. Каленюк, В. Кременя, В. Лугового, В. Огаренка, І. Предборської, С. Сисоевої, Ю. Рашкевича, В. Шинкарука, Л. Яковенко та інших вітчизняних і російських науковців. Вплив таких процесів, як глобалізація, інтернаціоналізація, а також регіоналізація на модернізацію вищої освіти досліджено в роботах В. Добренькова,

М. Згуровського, А. Сбруєвої, С. Семенова, А. Семенова, В. Тітарчука та інших. Значний інтерес становлять роботи зарубіжних науковців з проблем модернізації європейської вищої освіти в умовах глобалізації та інтернаціоналізації, а також становлення суспільства знань (Ф. Альтбах, П. Беннел, С. Бірзеа, Л. Вебер, Х. де Віт, Л. Дарлінг-Хаммонд, Р. Кілінг, Б. Левін, К. Лінч, А. Люжен-Люб, Д. Найар, П. Скотт, М. Фуллан, К. Хюфнер).

Мета статті – проаналізувати різні підходи до визначення поняття *модернізація вищої освіти* в контексті Болонського процесу, встановити основні характеристики та складові досліджуваного феномену, а також визначити суб'єкти процесу модернізації вищої освіти в Європі.

Виклад основного матеріалу. У сучасних словниках слів іншомовного походження поняття модернізація трактовано як оновлення, вдосконалення, надання будь-чому сучасного вигляду, зміна згідно з сучасними вимогами [14]. Відповідно, модернізація сучасної освіти передбачає її вдосконалення з метою встановлення відповідності новітнім потребам суспільства й виведення на новий більш якісний рівень.

Відомо, що освіта будь-якої країни відбиває найголовніші її цивілізаційно-культурні ознаки та особливості наявного історичного моменту, забезпечуючи поєднання національних традицій з інноваціями. На цих підставах національна система освіти має забезпечувати безперервність поступу країни, здійснювати ефективну соціалізацію та професійну підготовку молоді до життєдіяльності у світі, який постійно змінюється [2, 58]. Отже, модернізація освіти нерозривно пов'язана з розвитком суспільства, тому в межах нашого дослідження вважається доцільним звернутися до розгляду теорії модернізації з метою визначення змісту даного поняття й відстеження в історичній ретроспективі особливостей його застосування в освітньому контексті.

Більшість учених-соціологів погоджується, що модернізаційна парадигма була сформована в середині ХХ ст. в умовах розпаду європейських колоніальних імперій і появи великої кількості «молодих націй» в Азії, Африці та Латинській Америці. Становлення біполярного світу, перетворення США на супердержаву та розвиток світового комуністичного руху (розповсюдження впливу СРСР на країни Східної Європи, Китай, Північну Корею тощо) стали основною політичною передумовою виникнення школи модернізації. Під модернізацією розумівся процес витіснення традиції сучасністю або висхідний розвиток від традиційного суспільства до сучасного. При цьому традиція, як правило, визнавалася такою, що гальмує соціальний прогрес, і яку

необхідно подолати й зламати [4, 233–238]. Основою класичних модернізаційних досліджень, як зауважує російський соціолог В. Побережников, були припущення, що соціальні зміни – це лінійний процес, пов'язаний із радикальними та всеохоплюючими трансформаціями моделей людського існування й діяльності при переході від традиційності до сучасності. Важливим критерієм модернізації було визнано комплексність, що унеможлиблює зведення її до будь-якого одного виміру [8, 149–151]. Представники даного підходу (У. Росту, А. Органський, М. Леві, С. Блек та ін.) між іншим визнавали, що модернізація породжує процеси структурно-функціональної диференціації, урбанізації, комерціалізації, соціальної мобілізації, секуляризації, національної ідентифікації, а також збільшення ролі освіти в суспільстві.

Другий етап розвитку теорії модернізації (кінець 60-х – 70-ті роки ХХ ст.) відзначився критикою й переоцінкою ідей першого – акцент робився на науково-технічній революції, дослідники визнали, що модернізація здатна підсилювати традицію (С. Хантінгтон, З. Бауман). Саме в цей період, на думку російського вченого В. Л. Іноземцева, коли в світі панували оптимістичні настрої, викликані вірою в можливості науки й техніки, в здатність держав, що історично знаходилися за межами західного світу, наздогнати країни-лідери, сформувалося розуміння модернізації як багатогранного процесу, для якого характерними є такі риси: революційність, комплексність, системність, глобальний характер, тривалість, гомогенність, незворотність [5, 60–61].

Отже, модернізація, як зазначає професор Іноземцев, є складним соціальним проектом, який породжується усвідомленням економічного, технологічного й соціального відставання певного суспільства від лідерів світової арени [5, 62].

Ґрунтовне дослідження модернізаційних перетворень у різних соціальних системах здійснили британські вчені Б. Чарлтон та П. Андрас. Науковці інтерпретують модернізацію як тенденцію до збільшення адаптивних можливостей та ефективності соціальної системи, що є неминучою і, в цілому, бажаною, і цей факт, на думку вчених, є основним імперативом даного процесу. Таким чином, питання полягає не в тому, чи потребують соціальні системи модернізації, а скоріше, як вона повинна відбуватися [19, 5]. Абсолютно погоджуємося із твердженням науковців, що необхідність постійного зростання й диференціації є характеристикою не лише економічної, політичної та правової систем, а й освіти зокрема, тому що статична або деградуюча система є неспроможною забезпечити зростаючі потреби інших галузей суспільства.

У педагогічних, соціологічних, філософських та економічних дослідженнях досить часто поряд із поняттям «модернізація» для позначення освітніх змін вживаються такі терміни, як «трансформація», «інновація», «нововведення», «реформування» тощо. Варто зазначити, що в академічних колах сьогодні не існує однозначного, точного, загальноприйнятого тлумачення наведених понять, оскільки кожне з них має певну змістову специфіку порівняно з іншими, що визначається семантикою того чи іншого слова, а також суб'єктивним поглядом науковців у різних галузях знань. Отже, характеризуючи процес змін у європейській вищій освіті, з метою уникнення некоректного використання, нам вважається доцільним проаналізувати відтінки значень названих вище термінів і порівняти їх із досліджуваним терміном «модернізація».

Досить близьким за змістом до *модернізації* ми вважаємо поняття *трансформація*. Проте ми погоджуємося з думкою дослідниці в сфері соціології Є. Подольською, яка стверджує, що «трансформація – це не просто синонім понять «модернізація», «розвиток», «зміна», «перетворення» тощо, а самостійна соціологічна категорія теорії соціального розвитку. Ця категорія описує особливий стан соціальної системи, при якому відбуваються якісні зміни форм соціальних зв'язків, типу і способів розвитку. Проте вона не передбачає вектора змін: вони можуть бути як прогресивними, так і регресивними, в той час як модернізація орієнтує систему на вдосконалення, просування вперед, на розробку й реалізацію нових цілей, стратегій» [9, 78]. Отже, очевидним є той факт, що використовувати поняття «трансформація» в контексті нашого дослідження для позначення освітніх перетворень є недоречним.

У світлі дослідження проблем педагогічної інноватики В. Лазарев і Б. Мартиросян розглядають модернізацію освіти як циклічний процес, який проходить у своєму розвитку такі стадії: виявлення потреби в змінах; розробка ідеї розв'язання проблеми (нововведення); апробація й експертиза нововведення; поширення нововведення; освоєння і впровадження нововведення [7, 16]. Досліджуючи інноваційні процеси в освіті, Н. Юсуфбекова, поряд із «модернізацією освіти», також використовує термін «педагогічне нововведення», визначаючи його як «зміну педагогічної дійсності, впровадження раніше невідомих положень, як таких, що розвивають теорію і практику навчання і виховання» [16, 37]. Проте нововведення, на нашу думку, є поверховим проявом більш глибоких процесів змін, що відбуваються в освітній системі.

На перший погляд, синонімом модернізації є поняття «інновація», «інноваційний процес» та «інноваційна діяльність». Деякі вчені,

наприклад, педагоги Н. Бордовська та А. Реан дійсно ототожнюють дані терміни, оскільки й інновація, і модернізація передбачають зміну, новизну, а стосовно педагогічного процесу означають введення нового в мету, зміст, методи та форми навчання та виховання, організацію навчального процесу, систему контролю й оцінки рівня освіти, систему фінансування, навчально-методичне забезпечення, а також зміни у взаєминах суб'єктів освіти [3, 89].

У сучасних дослідженнях проблем освітньої інноватики вчені досить часто звертаються до міжнародного документу під назвою Oslo Manual (Керівництво Осло), у якому подано рекомендації щодо розробки та застосування інновацій у економічній сфері. Отже, згідно з даним документом, інновація – це введення у вжиток будь-якого нового або значно покращеного продукту (товару або послуги) чи процесу, нової маркетингової стратегії або нового організаційного методу в діловій практиці, організації робочих місць чи зовнішніх зв'язках [22, 55].

У Положенні про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності в Україні констатовано, що інновація в освіті – це вперше створені або вдосконалені освітні, навчальні, виховні, управлінські системи, їх компоненти, що мають істотно поліпшити результати освітньої діяльності, а інноваційну діяльність у системі освіти визначено як діяльність, що спрямована на розроблення й використання у сфері освіти результатів наукових досліджень та розробок [10]. В. Кремень під інновацією розуміє упровадження нових ідей, технологій у виробництво, галузь, підприємство, в іншому аспекті, інновація – це нововведення, яке ще недостатньо поширене в суспільній діяльності чи виробництві [6, 27].

На основі вище наведених дефініцій інновацію, на нашу думку, слід розглядати як одну з важливих складових системи модернізації вищої освіти, оскільки, очевидно, що модернізація є ширшим поняттям. Як зазначає професор В. Андрущенко: «Основними компонентами модернізації освіти, зокрема вищої є: приведення системи освіти у відповідність до європейських норм і стандартів; прискорення інтеграційного процесу; інтенсивне впровадження в систему освіти сучасних інформаційних технологій, мовних стратегій, наукових досягнень (інновацій); фундаменталізація освіти на основі поглиблення її зв'язків з наукою та соціальною практикою; підвищення якості освітніх послуг; створення ринку освітніх послуг та забезпечення рівного доступу до нього; забезпечення безперервності, створення можливості для кожного громадянина мати доступ до освіти впродовж життя; інтеграція системи

«освіта – наука – практика»; створення освітньо-наукових комплексів шляхом інтеграції освітніх закладів і наукових установ» [1, 31]. Сутність модернізації системи освіти, на думку науковця, полягає в переході до нової освітньої парадигми, під якою розуміється сукупність принципів, ціннісних настанов і способів організації освітньої діяльності, які визначають кут зору на освіту: її мету, модель та освітній ідеал, адекватний антропологічним та соціокультурним запитам суспільства [1, 32].

Широковживане в науковій літературі поняття *реформування освіти* має яскраво виражену специфіку, пов'язану із загальнофілософським значенням слова реформа («нова форма») – «спосіб зміни суспільного ладу, соціального інституту або окремого, значущого для суспільства явища, що здійснюється керівною (владною) структурою з чітким усвідомленням мети перетворення». Вагомий внесок у дослідження освітніх реформ зробила вітчизняна компаративістка А. Сбруєва. На основі аналізу різних підходів до визначення реформ в освіті дослідниця дійшла висновку, що у вузькому розумінні поняття *реформування освіти* означає процес політико-адміністративних змін, що ініціюється «згори» й передбачає здійснення певного кола структурних перетворень на різних рівнях освітньої системи, що можуть мати як частковий, так і радикальний характер. У широкому розумінні дане поняття означає процес політико-адміністративних, педагогічних та суспільних змін, що передбачає здійснення широкої сукупності перетворень освітньої системи в цілому та кожного навчального закладу зокрема, ініціюється як «згори вниз» (політико-адміністративний процес) так і «знизу вгору» (педагогічний процес), враховує взаємні впливи чинників «зсередини» та «ззовні» (соціальний процес), включає як структурний (організаційний), так і культурний (функціональний, педагогічний) аспекти [12, 16]. Таке розуміння сутності процесу реформування є, на нашу думку, досить близьким до досліджуваного в нашій роботі концепту «модернізація».

Вартим уваги, на наш погляд, є підхід вітчизняної дослідниці в галузі освітології С. Сисоевої. Вона розглядає реформування як необхідну передумову модернізації соціальної системи, що полягає в реорганізації діяльності сфери освіти, спрямованої на виконання нових завдань, як правило, на основі впровадження суттєво оновленої або нової освітньої парадигми. Модернізацію, у свою чергу, дослідниця інтерпретує як зміни, що підтримують і забезпечують динамічний розвиток освіти відповідно до цілей реформ, як створення та розвиток моделей випереджального розвитку освіти, адекватних до потреб суспільства, визначення напрямів

«прориву» та зосередження зусиль на досягненні поставленої освітніми реформами мети [13, 44].

Румунський науковець Ц. Бірзеа, вивчаючи особливості перебудови освітніх систем, що відбувалися в постсоціалістичних країнах Європи наприкінці ХХ ст., створив типологію реформ, яка ґрунтувалася на їх поділі на групи відповідно до сутності, обсягу та якості освітніх змін. Дослідник виокремив такі види реформ: 1) *корекційні*, покликані ліквідувати недоліки, характерні для командно-адміністративної системи; 2) *модернізаційні*, що полягають в оновленні змісту підготовки та методів викладання й не передбачають змін в інституційній структурі системи освіти; 3) *структурні*, що включають оновлення законодавства, реорганізацію органів управління освітою, забезпечення контролю якості освіти, особливо педагогічної; 4) *системні*, що охоплюють усі аспекти функціонування системи освіти, у тому числі її взаємовідносини із суспільством [18, 8–9]. Абсолютно погоджуючись із доцільністю виокремлення поверхових (корекційних) і глибоких (системних), структурних і змістових реформ, ми все ж вважаємо недоречним класифікацію останніх як модернізаційних з огляду на складність і багатовимірність поняття модернізація.

Отже, аналіз поняттєво-термінологічного апарату, який використовується дослідниками для характеристики освітніх змін, засвідчив, що вживані ними поняття, позначаючи різні аспекти перетворень, не можуть охопити всієї сукупності процесів, які відбуваються в системі Європейської вищої освіти в ХХІ ст. Лише термін модернізація, на нашу думку, поєднує весь комплекс перетворень, різних за своєю природою й глибиною.

У контексті нашої наукової розвідки з метою більш детального дослідження сутності модернізації вищої освіти нам вважається необхідним розглянути важливі процеси в суспільстві, що здійснюють безпосередній вплив на вищу школу, зумовлюючи складні модернізаційні процеси в даній галузі. Ґрунтовний аналіз глобальних чинників, що суттєво впливають на розвиток вищої освіти в умовах сучасного суспільства, здійснила А. Сбруєва, виокремивши чотири основні групи факторів впливу:

- суспільно-політичні: процеси політичної та економічної глобалізації, регіоналізації;
- суспільно-економічні: розвиток економіки знань та перетворення університету на складову національної інноваційної системи;
- науково-технологічні: розвиток мережевого суспільства, ІКТ, становлення нової теорії навчання;

– культурно-освітні: інтернаціоналізація, масовізація та диверсифікація освітніх систем [15, 138].

Найбільш значущими проектами, що окреслили основні напрями освітньої політики в Європі на початку цього століття, стали Болонський процес і Лісабонська стратегія. На думку Р. Кілінг, ці дві ініціативи в галузі вищої освіти, хоча й мають певну схожість, все ж відрізняються у деяких аспектах. Порівнюючи дані загальноєвропейські програми, дослідниця зазначає: «Болонський процес – це міжурядова домовленість щодо реструктуризації систем вищої освіти, яка виходить за межі ЄС, а Лісабонська стратегія є частиною економічної платформи Союзу, положення якої зумовили зміни не лише в секторі вищої освіти. Проте в поєднанні ці проекти створили структуру європейської політики в галузі вищої освіти» [21].

Українська дослідниця А. Сбруєва стверджує: «Головне, чим відрізняються дві програми європейської освітньої політики, це домінуюча детермінанта розвитку вищої освіти: для Болонського процесу вона може бути визначена як культурно-освітня, для Лісабонської стратегії – як економічна. У такому контексті суттєво відрізняються ідеологічні засади розвитку кожного з освітньо-політичних процесів. Якщо для Болонського процесу такими засадами стають полікультурність та новий гуманізм, то для Лісабонської стратегії цілком очевидним є вплив неоліберальних принципів розвитку» [11, 47].

Важливою характеристикою модернізації вищої освіти, на наш погляд, є її полісуб'єктність, що означає залучення до реалізації мети і завдань модернізації одночасно багатьох суб'єктів. Вітчизняна дослідниця економічних засад розвитку вищої освіти в контексті економіки знань Л. Яковенко, підтримуючи думку багатьох учених, вказує на існування чотирьох основних суб'єктів модернізації вищої освіти, кожен з яких, вступаючи в тісну взаємодію на ринку освітніх послуг, відстоює власні економічні інтереси. До них належать: 1) споживачі, які одержують освітню послугу (фізична особа або колектив); 2) провайдери (виробники), які надають освітні послуги (державні або приватні навчальні заклади); 3) держава, що в певній мірі регулює ринок освітніх послуг та замовляє підготовку спеціалістів у межах державного фінансування; 4) суспільство, бо відчуває вплив підвищення або зниження освітнього рівня на соціальний клімат [17, 108]. Ми підтримуємо думку Лариси Іванівни про те, що основними суб'єктами на ринку освітніх послуг (а, отже, й у процесі модернізації вищої освіти) є студенти, які відіграють важливу роль у

становленні сучасної системи вищої освіти на європейському, національному та інституційному рівнях. У відомій публікації Світового банку «Формування суспільства, заснованого на знаннях» зокрема констатовано: «Коли відбувається еволюція системи освіти від елітарної до більш демократичної масової вищої школи і переміщення акценту з викладання на засвоєння знань, студенти стають найважливішими дієвими особами як клієнти, споживачі, учні» [20, 36]. Таким чином, на наш погляд, вкрай важливим є подальше дослідження діяльності студентства щодо модернізації вищої освіти.

Висновки. Отже, здійснивши аналіз поняття модернізація, варто підкреслити, що множинність підходів, які існують у сучасній науці, не тільки надає можливість наповнення досліджуваного освітнього феномену різним змістом, але й виступає суттєвою перешкодою при визначенні ефективних дій щодо її реалізації. На основі проведеного огляду наукових джерел зробимо спробу дати своє інтегративне визначення цього базового для нашого дослідження поняття. Отже, модернізація вищої освіти – це складний цілісний багатовимірний процес перетворення всієї системи, зумовлений сукупністю чинників і, перш за все, новими потребами на сучасному етапі розвитку суспільства, характерними особливостями якого є посилення функціональної диференціації змісту підготовки, полісуб'єктність, а також перехід від вертикальних до горизонтальних зв'язків між компонентами системи.

Перспективи подальших наукових розвідок. Подальші дослідження будуть спрямовані на визначення основних етапів розвитку модернізаційних і євроінтеграційних процесів у сфері вищої освіти, на встановлення основоположних детермінант і характеристику особливостей діяльності суб'єктів Болонського процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В. П. Роздуми про освіту: Статті. Нариси. Інтерв'ю / В. П. Андрущенко. – К. : Знання України, 2010. – 670 с.
2. Ануфрієв М. І. Вищий заклад освіти МВС України : наук.-практ. посіб. / М. І. Ануфрієв, О. М. Бандурка, О. М. Ярмиш. – Харків, 1999. – 369 с.
3. Бордовская Н. В. Педагогика / Н. В. Бордовская, А. А. Реан. – СПб. : Питер, 2000. – 304 с.
4. Ермаханова С. А. Теорія модернізації: історія і сучасність / С. А. Ермаханова // Актуальні проблеми соціально-економічного розвитку: погляд молодих вчених. – Новосибірськ, 2005. – Розд. 2. – 316 с.
5. Иноземцев В. Модернизация: К истории понятия и российским реалиям [Електронный ресурс] / В. Иноземцев // Беларуская Думка. – 2009. – С. 60–63. – Режим доступа : http://beldumka.belta.by/isfiles/000167_200842.pdf

6. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору / В. Г. Кремень. – К. : Педагогічна думка, 2009. – 520 с.
7. Лазарев В. С. Педагогическая инноватика: объект, предмет и основные понятия / В. С. Лазарев, Б. П. Мартиросян // Педагогика. – 2004. – № 4. – С. 11–21.
8. Побережников В. И. Модернизация: теоретико-методологические подходы / В. И. Побережников // Экономическая история. Обозрение / под ред. Л. И. Бородкина. – М., 2002. – Вып. 8. – С. 146–168.
9. Подольська Є. А. Соціологія: 100 питань – 100 відповідей : навчальний посібник / Є. А. Подольська, Т. В. Подольська. – К. : Інкос, 2009. – 252 с.
10. Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності: Положення № 946/516726 від 26 грудня 2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0946-00#n13>.
11. Сбруєва А. А. Глобальні та регіональні тенденції розвитку вищої освіти в умовах побудови суспільства знань / А. А. Сбруєва. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2008. – 80 с.
12. Сбруєва А. А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англomовних країн в контексті глобалізації (90-ті рр. ХХ – початок ХХІ ст.) : монографія / А. А. Сбруєва. – Суми : ВАТ «Сумська обласна друкарня» ; Видавництво «Козацький вал», 2004. – 500 с.
13. Сисоєва С. Освітні реформи: освітологічний контекст / С. Сисоєва // Теорія і практика управління соціальними системами. – Харків : Видавничий центр НТУ «ХПІ», 2013. – С. 44–55.
14. Словник іншомовних слів / уклад. : С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. – К. : Наукова думка, 2000. – 680 с.
15. Управління інноваційним розвитком освіти в суспільстві ризику : монографія / за ред. проф. А. А. Сбруєвої. – Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2012. – 460 с.
16. Юсуфбекова Н. Р. Общие основы педагогической инноватики: опыт разработки теории инновационных процессов в образовании / Н. Р. Юсуфбекова. – М. : Педагогика, 1991. – 340 с.
17. Яковенко Л. І. Економічні основи модернізації вищої освіти в умовах становлення економіки знань / Л. І. Яковенко, О. В. Пащенко. – Полтава : Скайтек, 2011. – 216 с.
18. Birzea C. Reformni proces ve skolstvi transformujicich se zemi sredni a vychodni Evropy / Cezar Birzea // Reformyskolstvi ve sredni a vychodni Evrope. Prubehy a vysledky. – Praha, 1996. – S. 6–19.
19. Charlton B. The Modernisation Imperative / B. Charlton, P. Andras. – Exeter, UK : Imprint Academic, 2003. – 85 p.
20. Constructing Knowledge Societies: New Challenges for Tertiary Education / The World Bank. – Washington DC, 2002. – 236 p.
21. Keeling R. The Bologna Process and the Lisbon Research Agenda: the European Commission's expanding role in higher education discourse [Electronic resource] / R. Keeling // European Journal of Education – 2006. – № 2. – P. 143. – URL : http://www.utwente.nl/mb/cheps/summer_school/Literature/Keeling%20EJE.pdf.
22. Oslo Manual: Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data. – 3-rd edition. – OECD/EC, 2005. – 191 p.

РЕЗЮМЕ

Улановская А. С. Сущность и основные принципы модернизации европейского высшего образования в XXI в.

В статье представлен анализ различных подходов к определению понятия модернизация высшего образования, определены ключевые характеристики и составляющие данного явления, исследованы основные факторы, обуславливающие развитие модернизационного процесса в области высшего образования, рассмотрены главные стратегии модернизационных изменений европейского высшего образования, а также установлены субъекты данного процесса. Особое внимание уделяется исследованию различий между такими основополагающими понятиями, как модернизация, трансформация, инновация, нововведение, реформирование в области высшего образования с целью избежания некорректного использования основных терминов в дальнейшей научной работе.

Ключевые слова: теория модернизации, модернизация высшего образования, Болонский процесс, Лиссабонская стратегия, трансформация, реформирование образования, инновация, субъекты модернизации высшего образования.

SUMMARY

Ulanovska A. Meaning and the basic principles of higher education modernization in the XXI century.

Implementation of common European educational standards and principles in the context of current requirements of the knowledge-based society and economy, on the one hand, and establishment of the European Higher Education Area as a result of the Bologna process, on the other, cause further modernization of the European higher education national systems. According to the main Bologna documents all actors in the sphere of higher education, including students, should be involved into this process. However, in our opinion, the research in this area is rather complicated by the fact that the concept of higher education modernization is put into scientific and practical usage without sufficient theoretical studying, since neither criteria nor clear characteristics of this phenomenon, which determine its meaning, are specified in normative documents or scientific resources.

In the article various approaches to defining higher education modernization as a concept are analyzed, key features and components of this phenomenon are defined, main factors contributing to the development of the higher education modernization process are studied, as well as the major actors of the European higher education modernization. Special attention is paid to the study of differences between such basic notions as modernization, transformation, innovation and reformation in the higher education area in order to avoid misuse of the main terms in further scientific research.

As a result of the conducted research study, it should be emphasized that the multiplicity of approaches that exist in modern science not only provide the studied phenomenon with different meanings but also create a major obstacle in determining the effective actions for its realization. Having analyzed various interpretations of modernization in general and modernization of higher education in particular, in this article we make an attempt to give our integrative definition of this basic concept. Thus, modernization of higher education is a complex multidimensional holistic process of converting the whole system characterized by functional differentiation of the education content and the transition from vertical to horizontal connections between system components, which is caused by a set of factors and above all – emerging needs of the modern society.

Key words: modernization theory, higher education modernization, the Bologna process, the Lisbon strategy, transformation, education reforms, innovation, actors of higher education modernization.